

Гавриш О.А.

докт. техн. наук, професор

Національний технічний університет України «КПІ»

Іванова Т.В.

Національний технічний університет України «КПІ»

МЕХАНІЗМ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ THE MECHANISM OF RESTRUCTURING OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті висвітлено проблеми формування механізму реструктуризації промислових підприємств, а саме проаналізовано визначення «механізм», «економічний механізм», розкрито зміст механізму реструктуризації підприємства та визначено його складові елементи. Запропоновано модель механізму реструктуризації промислових підприємств.

В статье освещены проблемы формирования механизма реструктуризации промышленных предприятий, а именно проанализированы определения «механизм», «экономический механизм», раскрыто содержание механизма реструктуризации предприятия и определено его составные элементы. Предложена модель механизма реструктуризации промышленных предприятий.

The problems of mechanism of restructuring of industrial enterprise are described in the article, namely, determinations «mechanism», «economic mechanism» are analyzed, maintenance of mechanism of restructuring is exposed and selection his component elements. The model of mechanism of restructuring of industrial enterprise is offered.

Ключові слова: механізм реструктуризації, принципи реструктуризації, методи реструктуризації, модель механізму реструктуризації.

Вступ. Розвиток української економіки значною мірою залежить від стану та темпів росту базових галузей промисловості. В сучасних умовах промислові підприємства відчують значні труднощі, які пов'язані з їх адаптацією до економічних умов, які склалися у державі. Вирішення даної проблеми – це не тільки підвищення результатів поточної діяльності промислових підприємств, а й створення основи для росту їх конкурентоспроможності і забезпечення високих темпів розвитку. Дієвим інструментом адаптації підприємств є реструктуризація.

Дослідження різних аспектів проблеми реструктуризації підприємств знайшли досить широке відображення в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених: К. Кордона, М.Д. Аістової, І.І. Мазура, А.Г. Мендрула, А.К. Тутуджяна, Л.О. Коломицевої, О.І. Денисової [1, 4, 7]. Однак, щодо деяких аспектів ще не досягнуто однастайності поглядів, є деякі дискусійні положення, які потребують подальшого вивчення. Зокрема, недостатня увага

приділяється формуванню механізму реструктуризації промислових підприємств, що ставить дану проблему в розряд актуальних.

Постановка завдання. На наш погляд, доцільно розглянути низку питань, пов'язаних з формуванням механізму реструктуризації підприємства, що недостатньо досліджені. Отже, метою статті є систематизація й обґрунтування складових елементів механізму реструктуризації промислових підприємств.

Методологія. Для досягнення поставленої мети використовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системний підхід, метод аналізу та синтезу, структурно-логічний аналіз, прийоми логічного узагальнення. Теоретичною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених щодо реструктуризації підприємства.

Результати дослідження. Перехід до ринкових умов господарювання негативно позначився на роботі більшості вітчизняних промислових підприємств. За умов конкурентної боротьби, спаду платоспроможного попиту, недостатньої розвиненості фінансово-кредитної системи, нераціональної структури державної економіки, політичної й економічної нестабільності більшість промислових підприємств не тільки знизили обсяги виробництва, але й стали збитковими або взагалі опинилися на межі банкрутства. Відновлення життєздатності підприємств та їх подальший розвиток уже неможливі тільки шляхом удосконалення окремих сфер їх діяльності. В сучасних умовах будь-яке підприємство має володіти здатністю адаптуватися до змін у навколишньому середовищі, використовуючи для цього спеціальний економічний механізм. На наш погляд, таким є механізм реструктуризації.

Для формулювання категорії «механізм реструктуризації підприємства» уточнимо поняття «механізм» та «економічний механізм».

Термін «механізм», запозичений з області техніки, проте дуже широко використовується і в економічній практиці. У «Великому економічному словнику» поняття «механізм» визначається [3, с. 562] як:

- 1) послідовність станів, процесів, що визначають собою певну дію, явище;
- 2) система, пристрій, що визначає порядок певного виду діяльності;
- 3) внутрішній пристрій (система ланок) машини, приладу, апарату, що приводить їх у дію.

Б.А. Райзберг під економічним механізмом розуміє «сукупність методів і засобів впливу на економічні процеси їх регулювання» [8, с. 365].

Н.П. Фігурнова механізм реструктуризації подає як «систему, визначальний порядок виявлення напрямків, розробки й проведення заходів, спрямованих на ефективне системне реформування, а також контроль над їх реалізацією» [10, с. 527].

Л.О. Коломицева під механізмом реструктуризації підприємства розуміє «сукупність організаційно і процедурно оформлених засобів та методів, які визначають послідовність здійснення змін в структурах підприємства, які спрямовані на створення умов для підвищення пристосованості до середовища функціонування, генерації нових цільових установок і більш ефективного їх досягнення» [7, с. 32].

О.І. Денисова стверджує, що механізм реструктуризації – це «впорядкована сукупність засобів і методів впливу, що визначає необхідність і ефективність здійснення реструктуризації підприємства під впливом зміни факторів зовнішнього середовища» [4, с. 82].

В.В. Жданов пропонує механізм реструктуризації розуміти як «систему основних елементів реструктуризації: цілей, об'єктів, суб'єктів, мотивів та стратегій, а також методів, етапів та факторів реструктуризації» [6, с. 54].

Отже, на нашу думку, «механізм реструктуризації підприємства» – це система елементів, які взаємодіють між собою та становлять цілісне утворення. Тобто можна виділити основні складові елементи цього механізму:

- принципи реструктуризації;
- методи та засоби, необхідні для проведення реструктуризації;
- етапи проведення реструктуризації.

Розглянемо перший елемент даного механізму, тобто принципи реструктуризації підприємства.

У традиційному розумінні під принципом розглядають основне вихідне положення певної наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку [5, с. 631]. Відповідно до цього, під принципами реструктуризації доцільно розуміти основні правила здійснення перетворень підприємства. На нашу думку, доцільно виділити наступні принципи реструктуризації промислових підприємств, які подано в табл. 1.

Таблиця 1

Принципи реструктуризації промислових підприємств

№ з/п	Принцип	Характеристика принципу
1	Комплексність	У процесі проведення реструктуризації охоплюються усі сфери діяльності підприємства
2	Адаптивність	Реструктуризація має сприяти підвищенню пристосовуваності підприємства до умов зовнішнього середовища, яке постійно змінюється
3	Ітеративність	Наявність зворотного зв'язку, який носить інформаційний характер і сприяє координації управлінських дій при здійсненні реструктуризації підприємства
4	Ефективність	Витрати, які пов'язані з проведенням реструктуризації, мають бути менші, ніж економічний ефект від реструктуризаційних перетворень

5	Обґрунтованість	Потреби прийняття зваженого рішення про актуальність проведення реструктуризації з урахуванням існуючих обмежень та можливих сценаріїв розвитку
6	Зниження опору змінам	Подолання або зниження опору змінам працівниками підприємства, впровадження заходів для підвищення зацікавленості в позитивних результатах проведення реструктуризації
7	Системність	Процес реструктуризації підприємств повинен мати безперервний характер
8	Інноваційність	Підприємство має впроваджувати використання нового обладнання та технологій, сучасних методів управління

Наступним елементом механізму реструктуризації є методи, які застосовуються для проведення реструктуризації. У табл. 2 наведені основні методи, які запропоновані для використання вітчизняними та зарубіжними науковцями [1, 5, 9].

Таблиця 2

Методи, які застосовуються при проведенні реструктуризації

Метод	Коротка характеристика методу
ABS / ABM	Сукупність методів вартісного аналізу бізнес-процесів, ланцюжків створення вартості, окремих організаційно-структурних одиниць, а також методів підвищення економічної ефективності процесів управління; використовується як аналітичний засіб, що дає змогу визначити можливі шляхи поліпшення вартісних показників
Аутсорсинг	Означає передачу сторонньому виконавцю ряду функцій підприємства. При цьому аутсорсинг є формою взаємодії, при якій підприємство – сторонній виконавець – продаючи замовнику свої товари або послуги, включається в «управлінські контури» підприємства-замовника як функціональний підрозділ, залишаючись при цьому юридично та організаційно відокремленим
Бенчмаркінг	Являє собою процес знаходження і вивчення найкращих з відомих методів ведення бізнесу. Це спосіб оцінки діяльності підприємства порівняно з кращими підприємствами чи конкурентами. Його мета – підвищення ефективності власної діяльності та отримання переваг у конкурентній боротьбі
Реінжиніринг бізнес-процесів (BPR)	Метод кардинальної перебудови бізнес-процесів з метою досягнення якісно іншого, більш високого рівня показників виробничо-господарської діяльності підприємства
«Точно в термін» (JIT)	Сукупність методів підвищення якості робіт та обслуговування. Всі ресурси, необхідні для одержання продукції, що постачаються в той момент і в тих кількостях, які необхідні для своєчасного виконання робіт на всіх виробничих місцях та випуску продукції відповідно до виробничої програми. Необхідні умови: точність і узгодженість поставок; висока якість компонентів виробництва, які постачаються

Управління знаннями (KM)	Це сукупність стратегічних та оперативних заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання інтелектуального капіталу підприємства з метою збільшення результативності діяльності
Управління якістю (CPI / TQM)	Заснований на концепції управління якістю продукції, що випускається. Якість повинна бути спрямована на задоволення поточних і майбутніх потреб споживачів як найважливішої ланки виробничої лінії. Досягнення відповідного рівня якості вимагає постійного вдосконалення виробничих процесів
Управління проектами (PM)	Методологія організації, планування, керівництва, координації трудових, матеріальних, фінансових ресурсів протягом проектного циклу, спрямована на ефективне досягнення його цілей шляхом застосування сучасних методів, техніки та технології управління для отримання визначених у проекті результатів за складом та обсягом робіт, вартості, часу, якості й задоволення учасників проекту
CASE-методи: SADT, IDEF ARIS, SA/SD BSP, ERP	Сукупність методів проектування і розроблення складних систем програмного забезпечення, що підтримується комплексом засобів автоматизації, які взаємопов'язані. Використовуються для подолання обмежень при використанні структурних методологій проектування за рахунок їх автоматизації і інтеграції засобів, що підтримують

Розглянувши методи, які використовуються при реструктуризації, варто перейти до наступного елементу механізму реструктуризації – засобів, які необхідні для проведення реструктуризації. На нашу думку, реструктуризація вимагає залучення організаційно-економічних, управлінських, фінансово-інвестиційних, інноваційних, а також нормативно-правових засобів.

При аналізі сучасних моделей реструктуризації було виявлено, що значна їх кількість складається з певного переліку схожих за змістом етапів, які мають зазвичай різну послідовність виконання. Зокрема, М.Д. Аїстова виділяє такі основні етапи проведення реструктуризації [1, с. 163]: повна діагностика підприємства, аналіз і розробка концепції, програма реструктуризації, реалізація програми реструктуризації. Здебільшого автори схематично зображають послідовність виконання етапів, але основним їхнім недоліком є відсутність узгодженості окремих етапів та напрямів реструктуризації між собою. Тому, на нашу думку, доцільно подати процес реструктуризації у вигляді таких послідовних етапів.

1. Комплексна діагностика підприємства.
2. Розроблення проекту реструктуризації.
3. Впровадження проекту.
4. Оцінка ефективності проведення реструктуризації.
5. Внесення змін до проекту реструктуризації.

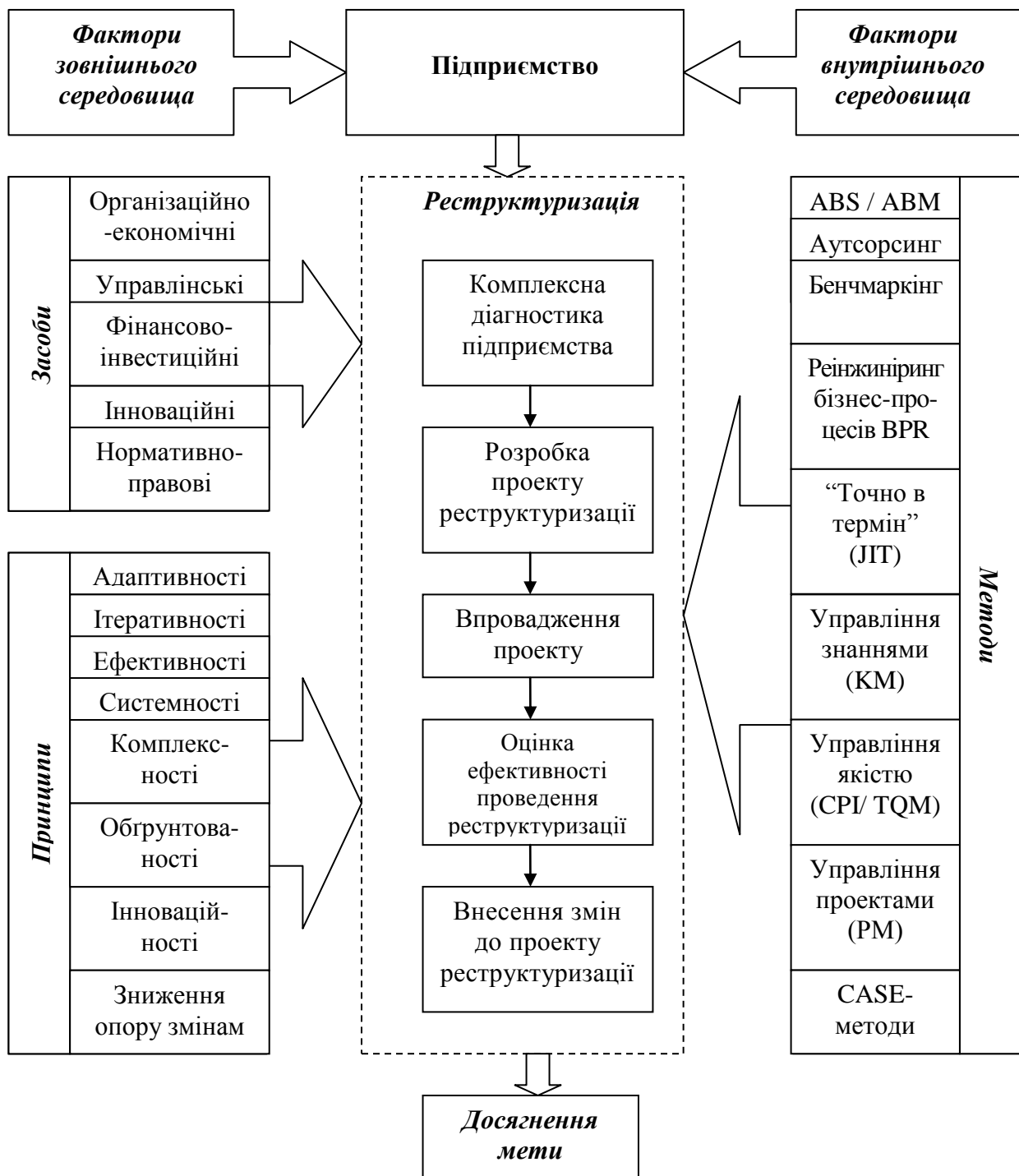

Рисунок. Модель механізму реструктуризації промислового підприємства

Отже, на основі виділених нами елементів механізму реструктуризації підприємства доцільно сформувавши модель реструктуризації. Взагалі, модель реструктуризації підприємства – «це система ідей, на основі яких розробляється і реалізується програма реструктуризації певного

підприємства» [2, с. 135]. Запропонована нами модель механізму реструктуризації промислового підприємства зображена на рисунку.

Висновки. Сучасний період розвитку української економіки характеризується активним пошуком заходів щодо нарощування й відновлення промислового потенціалу підприємств. Однак відсутність комплексності в проведенні економічної політики не дає змогу забезпечити прискорений ріст вітчизняних підприємств і підвищення ефективності їх діяльності. В умовах, що склалися, реструктуризація може сильно впливати на позитивну зміну промисловості. Таким чином, реструктуризація підприємств при ефективному формуванні її механізмів повинна сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного виробництва й проведенню на новому рівні структурних перетворень у промисловості.

Наукова новизна дослідження полягає у проведенні аналізу складових елементів моделі механізму реструктуризації промислових підприємств та у поданні складного комплексу перетворень у вигляді єдиної системи.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання з метою підвищення ефективності функціонування промислових підприємств на основі вдосконалення механізму реструктуризації, реалізація якого спрямована на стабілізацію фінансово-економічної діяльності підприємств і їх адаптацію до ринкових умов функціонування. Використання розроблених підходів забезпечить скоординовану й планомірну реалізацію процесу реструктуризації на промислових підприємствах, дасть змогу здійснювати ефективно планування й використання необхідних у процесі перетворення засобів.

На нашу думку, актуальним напрямом подальших досліджень є добір та обґрунтування напрямів реструктуризації машинобудівних підприємств.

Література

1. Аистова М.Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям: монография / М.Д. Аистова. – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 287 с.
2. Бабій І.В. Аналіз інноваційних моделей реструктуризації сучасних підприємств / І.В. Бабій // Вісник Хмельницького нац. уні-ту. – 2009. – № 5. – С. 134–138.
3. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – 7-е изд., доп. – М.: Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.
4. Денисова Е.И., Механизм реструктуризации как способ адаптации предприятия к изменениям внешней среды / Е.И. Денисова // Вестник ОГУ. – 2008. – № 8. – С. 81–86.
5. Економічна теорія. Політекономія: підручник / В.Д. Базилевич та ін.; ред. В.Д. Базилевич. – 7-ме вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с.
6. Жданов В.В. Предпосылки и экономический механизм реструктуризации предприятий / В.В.Жданов // Известия Рос. гос. педагог. уни-та им. А.И. Герцена. – 2008. – № 49. – С. 52–55.

7. Коломыцева Л.А. Механизм управления реструктуризацией предприятия: сущность, содержание, задачи / Л.А. Коломыцева // Организатор производства. – 2008. – № 1. – С. 32–37.

8. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М. – 2011. – 512 с.

9. Сосненко Л.С. Анализ экономического потенциала действующего предприятия: монография / Л.С. Сосненко – М.: Эконом. лит-ра, 2003. – 207 с.

10. Фигурнова Н.П. Ресурсный потенциал экономического роста: информационное письмо / Н.П. Фигурнова, Е.В. Красникова, А.М. Бабашкина и др. – М.: Путь России, 2002. – 567 с.